

1. Ovidiu Ghitta, *Nașterea unei biserici. Biserica greco-catolică din Sătmar în primul ei secol de existență (1667-1761)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001

Specialist în istoria medie și premodernă a României și în istoria Bisericii Unite cu Roma, domnul Ovidiu Ghitta se oprește în cartea de față asupra începuturilor întemeierii Bisericii greco-catolice din Sătmar și a dezvoltării ei în perioada 1667–1761. Lucrarea de față este structurată în 3 capitole ample, precedate de o introducere care subliniază importanța subiectului tratat, urmate de concluzii care concentrează, în câteva pagini, ideile principale, punctate pe parcursul cărții.

Așa cum am arătat mai sus, în partea introductivă a volumului de față, autorul explică motivele pentru care s-a aplecat asupra acestui subiect, cu deosebire cele generate de existența unor goluri în cunoașterea istoriei evoluției Bisericii Unite cu Roma. Aceste lipsuri menționate anterior nu se datorează inexistenței documentelor și mărturiilor de epocă, ori dezinteresului istoricilor, ci faptului că ele au fost evitate cu bună știință, din diferite motive. S-a oprit asupra Sătmarului și datorită curiozității explicabile a unui „fiu al locului” pentru trecutul zonei, dar și datorită unor extrem de disparate și mărunte informații existente în circulație, care au lăsat să se întrevadă că geneza și evoluția Bisericii Unite din zona avută în vedere reprezentau un subiect de mare interes.

Pe parcursul celor trei capitole – *Unirea* (p. 17-149), *În umbra episcopatului latin (1716-1761)*, p.151-289, și *Criza Unirii* (p. 291-247), autorul prezintă premisele întemeierii Bisericii Unite cu Roma în Sătmar, eforturile pentru organizarea ei, evoluția ei de-a lungul secolului XVIII, precum și criza prin care a trecut în perioada mișcării călugărului Sofronic, mișcare care a avut ecouri chiar și în zona citată. Pe parcursul lucrării este foarte bine pus în lumină faptul că, deși a trecut aproape un secol între momentul emiterii privilegiului leopoldin adresat comunității levantine din Mintiu și cel al depășirii crizei confesionale generate în Sătmar de colaboratorii călugărului Sofronic (sau între declanșarea procesului de afirmare, la nivelul comitatului, a unei Biserici Unite de rit grec și evenimentul care a pus în discuție existența acelei denominațiuni), Biserica a reușit să treacă cu bine peste toate greutățile și zdruncinările existenței sale.

Bilanțul perioadei evocate de autor dezvăluie faptul că, în cazul rezultatelor obținute în ceea ce privește organizarea și administrația bisericii, a reformării corpului clerical, catehezei sau a devoțiunii, se poate vorbi de o anumită mediocritate în raport cu intențiile celor preocupați de aceste activități. În sarcina acțiunilor viitoare rămăseseră foarte multe de îndeplinit, dar, totuși, un lucru este sigur, și anume: faptul că, la capătul acestui interval de timp, Biserica păstorită de Manuel Olsavsky avea deja câteva trăsături care o deosebeau de cea condusă, în anul 1690, de Josif Camillius. Extrem de bine documentată, scrisă într-un limbaj elevat, dar, totodată, pe înțelesul tuturor, lucrarea în discuție aduce informații prețioase asupra întemeierii și evoluției Bisericii greco-catolice din comitatul Satu Mare, în primul ei secol de existență (1667-1761). (Paula Virag)

2. *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, vol 1-2, coord. Ladislau Konya, Ed. Solstițiu, Satu Mare, 2004, 151 p.

Ciclul de povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice cuprinde trei volume: primul editat în limba română, al doilea în limba maghiară, iar cel de al treilea, lansat recent, în limba ucraineană. Lucrarea de față își îndreaptă atenția asupra primelor două. Îndrumarea culegerii poveștilor și legendelor, precum și structura celor două cărți au fost realizate de domnul Ladislau Kónya, volumele fiind redactate și editate cu sprijinul Fondului de Dezvoltare a Euroregiunii Carpatice, de către Liga Pro Europa – Filiala Satu Mare.

Volumul în limba română are 151 pagini, iar cel în limba maghiară 191 pagini, cuprinzând 125 de povești și legende, împărțite în două capitole mari, care, la rândul lor, sunt divizate în subcapitole, în funcție de tematica și subiectul poveștilor și legendelor pe care le conțin.

În *Introducerea* celor două volume, domnul Ladislau Kónya subliniază faptul că culegerile aflate în atenția noastră nu au pretenția de a fi „lucrări folclorice de strictă specialitate cu rigorile caracteristice”, pentru că unele legende au fost transcrise, înlocuindu-se cuvintele ieșite din uz sau cu specific local, pentru a se ușura astfel receptarea textului de către școlarii de astăzi.

Capitolul *Poveștile popoarelor din Euroregiunea Carpatică* cuprinde 34 de legende împărțite în legende despre pământ și elemente ale naturii, povești despre Matei Corvin și poveștile țiganilor din Ucraina. Alături

de legende și povești românești din Transilvania, capitolul I cuprinde și o legendă a secuilor bucovineni, două povești poloneze și ucrainiene și o poveste slovacă.

Capitolul II, intitulat *Legende populare din Euroregiunea Carpatică*, este împărțit în 8 subcapitole: 1. *Legende medievale*: este tematica primei părți, cuprinzând un număr de 6 legende, dintre care două își au originea în zona Moldovei; 2. *Legende legate de turci*: prezintă imaginea păstrată în folclorul românesc în legătură cu prezența turcilor în regiunea aflată în atenția noastră. Au fost incluse în această parte și două legende din zona Bihorului, și anume de la Diosig și Salonta; 3. *Legende de pe vremea curușilor*: prezintă portretul lui Francisc Rákoczi II, așa cum a fost păstrat în mentalitatea populară, precum și momente din lupta de eliberare condusă de acesta în perioada 1703–1711. Toate informațiile sunt filtrate prin prisma imaginii pe care omul simplu a păstrat-o vis à vis de momentele și personalitățile prezentate; 4. *Legende legate de atacul tătarilor din 1717* sunt în număr de 13 și cuprind în cadrul lor și o legendă ucrainiană. Realizează un tablou al spaimii și terorii produse asupra autohtonilor de către venirea tătarilor a căror imagine era de oameni răi, cruzi, diabolici; 5. *Legende din istoria satelor*: includ credințele populare legate de întemcierea, organizarea și evoluția unor sate din regiunea aflată în atenția volumelor de față; 6. *Legende despre haiduci* oferă imaginea păstrată în folclorul euroregiunii carpatice despre Pintea Gabor și a cetei sale de haiduci. Se remarcă strânsa legătură dintre elementele naturii și haiducul Pintea, toate concurând la succesul acțiunilor sale; 7. *1848 – epoca revoluției* cuprinde elemente ale folclorului popular în ceea ce privește personalitățile marcante ale revoluției pașoptiste din Transilvania și Ungaria, precum și relația dintre români și unguri din perioada amintită mai sus; 8. *Legendele secolului XX* sunt de origine maghiară, ucrainiană, slovacă, română, unele fiind culese chiar din părțile Moldovei.

Demn de remarcat este faptul că, la sfârșitul fiecărei povești sau legende, cuprinse în volumul de față, sunt amintiți informatorii, precum și cei care le-au cules. Legendele și poveștile cuprinse în cele două volume dovedesc bogăția spirituală a grupurilor etnice care trăiesc în Euroregiunea Carpatică. Este destul de greu să delimităm foarte clar poveștile de legende, pentru că, de multe ori, găsim elemente fantastice și în cadrul legendelor, iar în unele povești apar personaje legendare. Trebuie remarcat efortul colectivului care s-a îngrijit de editarea celor două volume, scopul lor fiind de a prezenta istoria conviețuirii etniilor române, maghiare, poloneze, slovace, șvăbești, ucrainene și rome prin legende și povestiri. **(Paula Virag)**